

TEĀTRI

Nelaieme laimē

Artūra Areimas izrāde "Kā kļūt nelaimīgam?" Nacionālajā teātrī var apmulsināt, ja gribētos gūt nepārprotamu, vienzīmīgu skaidrību.

ARMANDS
KALNIŅŠ

Nacionālā teātra izrāde "Kā kļūt nelaimīgam?" tās anotācijā pieteikta kā postdramatiskais teātris (es gan to raksturotu kā muzikālo komēdiju vai minimūziklu ar jokiem, tas gan varētu likt viebties neizpratnē, ja tam pilnībā noticētu). Šādas teātra definīcijas ir pieejamas, bet konkrētu izrāžu gadījumos neko daudz nevar uzzināt par to, kas sižetiski/saturiski vai vēstījuma ziņā būs lūkojams. Varbūt galvenais, kas jāzina, ir tas, ka tradicionālās dramaturģijas konstrukcijas šādos pasākumos nebūs skaidri apjaušamas. Šāda teātra ziedu laiki, kā šķiet, ir pagājuši, turklāt nevarētu apgalvot, ka tas Latvijas skatuves līdz šim būtu visai jūtami skāris. Ir bijuši skatāmi pārsvarā neatkarīgo teātru postdramatiskie veikumi un festivālu viesizrādes, tomēr – relatīvi maz. Šaurāks skatītāju loks to ir pienācīgi novērtējis, kāds – mulsis neizpratnē, citi – nolieguši. Tomēr šāda veida izrāžu ietekme ir konstatējama arī "parastākās" izrādēs. Protams, ja postdramatiskā ievirze ir dominējoša, tā, kā jau jebkurš bieži ekspluatēts paņēmieni, mēdz garlaikot. Galvenais ieguvums šāda veida izrāžu uztverē ir iespēja brīvi veidot savu interpretāciju noskatītājam, kura, iespējams, pilnīgi vai vismaz daļēji atšķirsies no autoru iecerēs. Ja ir vēlme iedziļināties redzētajā, ieguldījums pārdomās par skatuves darbā pausto var gandarīt.

Bernardo Bertoluči grāmatā "Mana brīnišķīgā apsēstība" min, ka "kritiķim pirmkārt būtu jāspēj vadīt savus lasītājus, izsakot visspēcīgākās jūtas, ko filma viņos izraisījusi", kritizējot arī to, ka darbu "vērtē pa daļām: stāsts, dramaturģija, aktiermāksla...". Viņš šai sakarā kritizē kinokritiķus, ka viņi nav apguvuši režisora profesiju vai strādājuši tajā, tātad nespēj uztvert svarīgāko. Šerpi. Zināmā mērā Bertoluči rakstīto var attiecināt arī uz teātri. (Šķiet, būtu vērtīgi, ja kāds kritiķis iestudētu izrādes, bet režisors – recenzētu).

Jaunā izrāde ir labs pamudinājums vērtēt mākslu, vadoties no šīs kinorežisora vēlmēs. Protams, ka pilnībā atteikties no izrādi veidojošo mākslinieku ieguldījuma pieminēšanas nebūtu jēdzīgi. Turklāt varbūt aktieriem,

komponistiem, video/gaismu māksliniekiem u.c. ir atšķirīgs viedoklis, ja svarīga ir viņu darba analīze. Šajā rakstā mēģināšu pievērsties arī izrādes kontekstam.

Lietuvas režisors Artūrs Areima tiek uzskatīts par "skandalozu teātra huligānu". Šajā izrādē nekas īpaši šokējošs nav skatāms, turklāt nereti ir redzēts kas "trakāks". Tomēr darbs var apmulsināt, ja gribētos gūt nepārprotamu, vienzīmīgu skaidrību.

Kādas ir manas "visspēcīgākās jūtas", kuras jauniestudējums izraisīja, laiku pa laikam spieda atcerēties tā norises, lai vispārīnātu piedzīvoto jūtu un domu kopumu? Vispirms ir vērts apjaust to, kas ir laime, bet kas nelaime. Vai šie pretņi ir objektīvi jeb subjektīvi nosakāmi? Jeb uztvere liek līdzīgus notikumus un izjūtas vērtēt atšķirīgi? Nedomāju, ka ir kāds cilvēks, kurš godprātīgi atzītu, ka viņa dzīve ir bijusi viscaur laimīga vai nelaimīga. Ja ir tik daudz gudru padomu par to, kā kļūt laimīgam, tad kāpēc ļaudis "palsinko" un spītīgi kļūst nelaimīgi? Vai slikti apgūst laimes stāstu "mācību vielu"? Ja žēlojamies, bet nerīkojamies, lai savu dzīvi mainītu, tad nelaiemes laimēs?

Neliela atkāpe (par vispārējo izrādes tematikas kontekstu): regulāri tiek publicēts Pasaules laimes ziņojums, kurā rodams "laimīgāko valstu" saraksts. Kā jau varēja paredzēt, saprotama ir ziemeļvalstu liderība laimīguma ziņā, droši vien to iedzīvotāji prot saskaņot vēlmes ar iespējām un daudz nesūroties par to, ka mēdz "nesanākt". Savukārt varbūt dažkārt pieticīgākas gaidas ļauj būt apmierinātākam? Vai vērts neko daudz no dzīves negaidīt un novērtēt katru "sikumumu"? Latvija esot nelaimīgākā Baltijas valsts – 41., taču Lietuva – 20. vietā (2023. gada dati). Kopumā gan laimes vērtējums Austrumeiropā uzlabojoties. Kas tad mūs – valsts iedzīvotājus kopumā un katru individuāli – padara nelaimīgākus, salīdzinot ar lietuviešiem? Izteiktāka "viss ir slikti" ideoloģija? Vai tā ir kaite, kas ļaunietekmē pat tos, kas ir noturīgāki pret vaimanām? Ja man "neizdodas", tad vainīgi ir citi? Dažas situācijas, kuras mudina ieskatīties vilinošajā tieksmē būt bēdīgam, redzamas izrādē.

Darbība, spriežot pēc telpas iekārtojuma, nenotiek Latvijā, bet skaidrs, ka daudz kas ir "mūsējais". Dzīve šādā stacijā, kurā notiek daudzas sarunas, ir līdzīga pagaidu eksistencei, taču istā laikam ir citur, bet te, gaidot transportu, kurš (ne-)nogādās va-

MĀRCIS BALTSKARS/PUBLICITĀTES FOTO

Skats no Artūra Areimas iestudējuma "Kā kļūt nelaimīgam" Latvijas Nacionālajā teātrī.

jadzīgajā pieturā (daži reisi kavējas), var nodoties nelaimēm. Par problēmām šo tēlu dzīvēs ne visos gadījumos liecina konkrētais atainotais notikums. Dažkārt jāmeģina uzminēt, kāpēc kāds no raksturiem ir asi agresīvs vai tomēr pasīvs malā stāvētājs, kurš piecieš nepatīkamo. Sekot līdz šādām norisēm ir saistoši, jo epizodes atšķiras. Tas ļauj pēc izrādes beigām analizēt raibos nosacītā sižeta pavērsienus un veidot sistēmisku izpratni. Cik daudz, kā izrādās, ir iespēju kļūt nelaimīgam! Bērības traumas, jaunības nedienas, nobriedušu cilvēku iedomas vai pamatotas likstas, viss der posta noskaņām. Vai centieni būt laimīgam vienmēr noved nelaimē? Uzdrīkstēties nozīmē lielu risku zaudēt? Ja tā, tad var nepūlēties, būs mierīgāka dzīve? Vai visi ceļi ved uz depresiju, izņemot "banālo" iespēju vienkārši dzīvot "savā nodabā"? Tie ir tikai dažādi jautājumi, kuri parādās, konstruējot izrādes "būvi". Kopumā šķiet, ka izrādes vēstījums ir nedaudz ironiski izzīmēts.

Vēlreiz neievērojot Bertoluči ieteikumu, nevaru nepieņemt Jura Lisnera tēlu (-s). Viņa stāsti, īpaši postfīnāla piedeva, pieklusinot aplausus un pēc tam tos izsaucot spēcīgākā intensitātē, pieļauj atšķirīgu interpretāciju. Sava veida "kaķiņu māksla" (vai tai līdzīgi veikumi) var tikt uztverta

Dažkārt jāmeģina uzminēt, kāpēc kāds no raksturiem ir asi agresīvs vai tomēr pasīvs malā stāvētājs, kurš piecieš nepatīkamo.

gan kā ironija par tradicionālo, gan – ierasto mākslas izpaušmju dzīvotspējas apliecinājums ("kā jums tīk").

Latvijas teātros, ja neesam pārlietu kaprīzi vēlmēs, patlaban var atrast izrādes, kuras var uzrunāt atšķirīgas vēlmes. Ir tādas, kurās ir saistoša iespēja doties līdz autoru piedāvātajam izzīņas ceļam, ir citas (kā šajā atsauksmē raksturotā), kurās skatītājs, ja vēlas, var savā izpratnē veidot nodēriģu atziņu kopumu. Abos gadījumos var tapt (ne-)laimīgi. Paldies Lietuvai! **KZ**

UZZIŅA

KRISTINA MARIJA KULINIČA, "KĀ KĻŪT NELAIMĪGAM", IESTUDĒJUMS LATVIJAS NACIONĀLĀ TEĀTRA JAUNAJĀ ZĀLĒ

Režisors, kostīmu mākslinieks Artūrs Areima, scenogrāfs Oless Makuhins (Ukraina), dramaturģe Kristina Marija Kuliniča (Lietuva), komponiste Monika Poderīte (Lietuva), videomākslinieks Kristijons Dirse (Lietuva), gaismu mākslinieks Oskars Pauliņš, tulkojums – Indra Brūvere, producete Anna Vekmane.

Lomās: Ieva Aniņa, Maija Doveika, Elizabete Skrastiņa, Kaspars Aniņš, Juris Lisners, Uldis Siliņš.

Nākamās izrādes: 3., 16. martā.